

استفاده‌ی روسیه از پایگاه هوایی ایرانی

به قلم مهدی خلجی (/fa/experts/mhdy-khljy-0/), فرزین ندیمی (/fa/experts/frzyn-ndymy/)

۱۷ اوت ۲۰۱۶

همچنین دست‌یافتنی به

/ (English (/policy-analysis/russia-uses-iranian-air-base-two-essays-0

العربية (/ar/policy-analysis/rwsya-tstkhdm-qadt-jwyt-ayranyt-mqaltan/)

درباره نویسنده

مهدی خلجی (/fa/experts/mhdy-khljy-0/)

مهدی خلجی عضو ارشد و هموند پژوهشی خانواده لیبتسکی در انستیتو واشنگتن پژوهشگر تشیع فلسفه و کارشناس سیاست ایران

فرزین ندیمی (/fa/experts/frzyn-ndymy/)

او پیش از این برای موسسه واشنگتن در باره استراتژی تهران در باره استفاده از جنگ افزارهای دریایی ایران در جنگ نامتقارن نوشته است

تحلیل کوتاه

نویسندگان: مهدی خلجی و فرزین ندیمی

پیامدهای سیاسی برای ایرانیان

مهدی خلجی

استفاده‌ی روسیه از یک پایگاه هوایی در خاک ایران برای انجام عملیات نظامی بر ضد یک کشور ثالث تحولی تاریخی به حساب می‌آید امری که ظاهراً از جنگ جهانی دوم به این سو بی‌سابقه بوده است. روز ۱۶-۱۷ اوت جت‌های جنگی روسیه از پایگاه هوایی نوژه در همدان به پرواز درآمدند تا مناطقی در سوریه را هدف قرار دهند. اصل صد و چهل و ششم قانون اساسی ایران می‌گوید: «استقرار هر گونه پایگاه نظامی خارجی در کشور هرچند به عنوان استفاده‌های صلح‌آمیز باشد ممنوع است.»

علاءالدین بروجردی رئیس کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی پارلمان ایران در این باره به رسانه‌ها گفت: «پایگاه هوایی همدان یک پایگاه روسی نخواهد بود و هیچ جنگنده‌ی خارجی در نوژه مستقر نخواهد شد. تنها استفاده از پایگاه نوژه برای عبور هواپیما و سوختگیری است.»

هرچند حتی اگر مانعی قانونی در این زمینه وجود داشته باشد قانون اساسی به آیت‌الله خامنه‌ای رهبر ایران صلاحیت آن را داده که وقتی پای «مصلحت نظام» در میان است این قانون را نادیده بگیرد.

علی شمخانی دبیر شورای عالی امنیت ملی جمهوری اسلامی و نماینده‌ی رهبر در این شورا درباره‌ی پیامدهای گسترده‌تر این تحول گفت: «همکاری‌های ایران و روسیه برای مبارزه با تروریسم در سوریه راهبردی است و ما در این رابطه تبادل ظرفیت و امکانات داریم.»

آقای شمخانی با تأکید بر این که «دکترین مقاومت مردم» تنها راه مقابله با «تهدیدات تروریستی» و «حفاظت از خودمختاری و امنیت در

کشورهای اسلامی» ست افزود: «با همکاری‌های سازنده و گسترده میان ایران روسیه سوریه و جبهه مقاومت است که شرایط برای تروریست‌ها دشوار شده و این روند با آغاز عملیات جدید و گسترده تا نابودی کامل آن‌ها ادامه خواهد داشت.»

افزون بر این دبیر شورای عالی امنیت ملی ایران هر گونه از سرگیری مذاکرات سیاسی با اپوزیسیون سوریه را رد کرد و گفت: «آتش‌بس با گروه‌هایی که هویت مشخصی ندارند و دائم برای فرار از قرار گرفتن در فهرست تروریست‌ها نام‌های جدید برای خود انتخاب می‌کنند و به هیچ تعهدی پایبند نیستند بی‌معناست.»

کیوان خسروی سخنگوی شورای عالی امنیت ملی نیز در تاریخ ۱۶ اوت تصریح کرد که همکاری با رژیم اسد و روسیه در برابر «جریان تروریست‌های تکفیری در سوریه» از مدتی قبل آغاز شده و در حال گسترش است. آقای خسروی افزود: «از آغاز این همکاری با جلسات ملاقات‌ها و رفت و آمدهای متعدد بین کشورهای عضو این همکاری انجام شده و تشریح مساعی دقیق و مناسبی با توجه به منافع مشترکی که در این همکاری بین سه کشور وجود دارد صورت گرفته است.» ظرفیت‌های نظامی اطلاعاتی فرماندهی آموزشی و سرزمینی کشورهای عضو در اختیار این همکاری قرار گرفته و در خصوص این تبادل ظرفیت به تناسب پیشرفت‌ها که در میدان‌های عملیات انجام و موفقیت‌هایی که در طول این همکاری حاصل می‌شود تصمیم‌گیری صورت می‌گیرد.»

در همین حال جواد ظریف وزیر امور خارجه ایران در تاریخ ۱۲ اوت به ترکیه رفت و با رئیس‌جمهور رجب طیب اردوغان و دیگر مقامات این کشور دیدار کرد. آقای ظریف در ترکیه به تکرار همان پیامی پرداخت که پیش از آن در دیدار با ولادیمیر پوتین رئیس‌جمهور و سرگئی لاوروف وزیر امور خارجه روسیه در سنت پترزبورگ مطرح کرد و آن اینکه: «ایران ترکیه و روسیه بازیگران اصلی در منطقه هستند و نیاز است با یکدیگر گفتگو و همکاری داشته باشیم و اگر اختلاف نظری هست از طریق گفتگو حل و فصل کنیم.»

همزمان در عملیات‌هایی که از پایگاه هوایی نوژه به راه انداخته شد چهار بمبافکن توپولوف روسی اهدافی را در سه نقطه سوریه هدف قرار دادند: (۱) شمال سوریه به شمول محله راموسه در حلب که نه در اشغال نیروهای داعش (که ایران و روسیه در تبلیغات داخلی خود آن را هدف اصلی کارزار قلمداد می‌کنند) بلکه در کنترل دیگر گروه‌های شورشی مخالف با رژیم اسد است. (۲) دیر الزور جایی که رژیم در حال نبرد با داعش است و (۳) منطقه ادلب.

تهران و مسکو ادعا می‌کنند که گروه داعش و جبهه النصره هدف حملات هوایی روسیه بوده است. این توجیه بازتاب دهنده‌ی ادعاهای مکرر ایران در یک ساله گذشته است که می‌گوید چندین توطئه تروریستی داعش را در خاک خود کشف و خنثی کرده است. در ۱۶ اوت نیز محمود علوی وزیر اطلاعات ایران اعلام کرد که نیروهای این سازمان یک «واحد تروریستی» داعش را که به غرب ایران نفوذ کرده بود نابود کردند. به گفته‌ی او چهار عضو این واحد کشته و شش تن دیگر دستگیر شدند.

کارشناسان سیاسی ایران به نوبه خود اتحاد تقویت یافته میان تهران و مسکو و گسترش عملیات‌های نظامی در سوریه را به دو گونه تفسیر کرده‌اند: برخی منابع (از جمله وبسایت «دیپلماسی ایران» متعلق به صادق خرازی) این چرخش شگفت را نشانه‌ی آن می‌بیند که رژیم صلاحیت تصمیم‌گیری‌ها درباره‌ی امور سوریه را از شورای عالی امنیت ملی به وزارت خارجه انتقال داده است. امری شبیه به آنچه که در ارتباط با سیاست هسته‌ای در آغاز دوره‌ی ریاست جمهوری حسن روحانی صورت گرفت. اما دیگر کارشناسان بر این باورند که هزینه‌ی سیاسی افزایش همکاری‌های نظامی با روسیه به هدف اصلی روحانی یعنی باز نمودن درهای اقتصاد ایران از طریق تطبیق بی‌جنجال توافق هسته‌ای و اعتمادسازی با جامعه بین‌المللی کمکی نخواهد کرد. به طور مشخص روابط نظامی نزدیک با روسیه فقط به عمیق‌تر شدن بی‌اعتمادی غرب نسبت به ایران خواهد انجامید. این امر به نوبه‌ی خود می‌تواند موانع بیشتری بر سر راه ایران به سوی یکپارچگی با اقتصاد جهانی به وجود آورد و دیوارهای انزوای این کشور را ضخیم‌تر سازد.

همکاری‌های منطقه‌ای نظامی ایران و روسیه در حالی انجام می‌گیرد که سیاست‌های تهاجمی ایران بر ضد عربستان سعودی بخصوص در یمن روابط این دو کشور را بدتر و پس‌منظر حل تنش‌ها میان این دو قدرت منطقه‌ای را تیره‌تر ساخته است.

حضور نظامی فزاینده‌ی روسیه در ایران

فرزین ندیمی

تایید مسکو مبنی بر این‌که جنگنده‌های روسی از پایگاه نوژه در همدان به عنوان نقطه‌ی آغاز حملات هوایی بر ضد پنج هدف شورشیان در سوریه استفاده می‌کنند همراه با جزئیاتی در خور توجه بود. این خبر با تصاویر ویدیویی و عکس‌هایی منتشر شد که حداقل چهار فروند بمبافکن دوربرد مدل توپولوف Tu-22M3 Backfire-C و یک جنگنده‌ی سوخوی Su-34 را در کنار یک فروند هواپیمای باربری ویژه انتقال پرسونل و تجهیزات نظامی نشان می‌داد.

کوتاه مدتی پس از انتشار این خبر علی لاریجانی رئیس مجلس هر گونه گزارش مبنی بر این‌که ایران در نوژه پایگاه نظامی دائمی به روس‌ها داده را رد کرد و آن را مغایر با اصل ۱۴۶ قانون اساسی خواند. با توجه به واکنش‌هایی از این دست از سوی مقامات ایران بعید است که روسیه به حضوری دائمی در نوژه دست یابد. با این حال این احتمال وجود دارد که روسیه استفاده‌ی خود از مسیرهای هوایی

ایران و تسهیلات نوژه برای به راهاندازی عملیات در سوریه را به شکلی چشمگیر افزایش دهد. استفاده بمبافکن‌های روسی از پایگاه هوایی نوژه در غرب ایران تأثیر قابل‌توجهی بر عملیات‌های نظامی روسیه در سوریه دارد چرا که به مسکو اجازه می‌دهد در صورتی که بخواهد شتاب و گستره بمباران مناطق تحت کنترل شورشیان را به شکل چشمگیری افزایش دهد. کما این‌که مأموریت‌های بمبافکن‌های روسی به بخش اعظم قلمرو سوریه گسترش یافته است. هواپیماهای روسی ظاهراً برای پایین نگه‌داشتن هزینه‌های مأموریت نظامی این کشور در سوریه به حمل تعداد حداقلی بمب اکتفاء می‌کنند و بنابراین استفاده از پایگاه نوژه الزاماً به این معنا نیست که هواپیماهای روسی بمب‌های بیشتری حمل خواهند کرد. ولی نفس این اقدام نمادین و سیاسی فارغ از تأثیرات نظامی آن از اهمیت زیادی برخوردار است. داده‌های بانک اطلاعاتی Flight International یا سازمان بین‌المللی پرواز از وضعیت جنگنده‌های نیروهای هوای جهان نشان می‌دهد که در حال حاضر حدود هفتاد هواپیمای بمبافکن مدل Tu-22M روسی مشغول انجام عملیاتند. از این تعداد شش فروند از نوع مدرن‌شده‌ی M3 است. در کنار این‌ها شصت فروند جنگنده‌ی مدل Su-34 یا سوخوی ۳۴ نیز در عملیات‌های مشابه فعالند. هواپیمای Tu-22M3 یکی از بمبافکن‌های دوربرد با تطبیق‌پذیری بالا در نیروی هوایی روسیه است که قادر به حمل ۹ تا ۱۲ تن بمب به مسافتی معادل ۲۴۰۰ کیلومتر و یا حمل ۲۴ تن به مسافت‌هایی کوتاه‌تر است. استفاده از پایگاه نوژه به عنوان یک قرارگاه هوایی به این معناست که فاصله‌ای که بمبافکن‌های روسی از این پایگاه تا حلب در سوریه طی می‌کنند در مقایسه با فاصله‌ی پایگاه هوایی موزداک در اوستیای شمالی به همین مقصد هزار کیلومتر کمتر است. بیشتر حملات هوایی روسیه در سوریه از پایگاه موزداک صورت گرفته است. بنابراین استفاده از پایگاه نوژه به هواپیماهای نظامی روسی این امکان را می‌دهد که در صورت لزوم بمب‌های بیشتری حمل کنند. مدت زمان بیشتری را به ترصد بر فراز اهداف خود اختصاص دهند و به وضعیت‌های اضطراری در نبرد سریع‌تر واکنش نشان دهند.

هر بمب افکن Tu-22M3 چهار خدمه دارد و می‌تواند تا ۵۴ تن سوخت حمل کند. اهمیت پایگاه نوژه با توجه به این‌که تجهیزات سوخت‌گیری هوایی این هواپیماها در مطابقت با توافق‌های خلع سلاح موسوم به START (پیمان کاهش تسلیحات استراتژیک) در دهه ۱۹۸۰ برداشته شدند برجسته‌تر می‌شود. از این‌رو این هواپیماها اکنون قادر به سوخت‌گیری در حال پرواز نیستند. سوخوی Su-34 مدل کوچکتر اما با توان برابر با بمبافکن یادشده جدیدترین جنگنده‌ی روسی است که قادر به حمل حدود هشت تن بمب است. ولی شعاع عملیاتی این هواپیما حدود هزار کیلومتر است و بنابراین به سوخت‌گیری هوایی و یا زمینی در پایگاهی شبیه نوژه نیازمند خواهد بود تا بتواند مأموریت‌های هوایی خود بر فراز سوریه را با موفقیت به انجام رساند. نوژه نزدیک‌ترین پایگاه به کریدور هوایی میان تهران و دمشق و پایگاه نظامی هوایی اصلی در ایران است که چهار اسکادران یا گردان نیروی هوایی متشکل از فانتوم‌های قدیمی F-4 در آن مستقر است. این «پایگاه هوایی استراتژیک» در سال‌های ۱۹۶۰-۱۹۶۰ زمانی که ایالات متحده و ایران متحد یکدیگر حساب می‌شدند - از سوی آمریکا به عنوان بخشی از برنامه‌ی کمک‌های نظامی این کشور به ایران برای مقابله با تهدیدات احتمالی روسیه از آن سوی کوه‌های زاگرس و نیز تجاوز احتمالی عراق از مرزهای غربی ساخته شد. نوژه در جریان جنگ هشت ساله ایران و عراق پایگاه اصلی برای اجرای حملات هوایی در عمق خاک عراق بود که به جنگنده‌های ایرانی اجازه می‌داد تا پایگاه هوایی H-3 در نزدیکی مرز اردن دسترسی داشته باشند.

حالا با چرخشی شگفت این روس‌ها هستند که از باند سه میلی این پایگاه و رمپ‌های وسیع آن برای انجام حملات هوایی بر سوریه استفاده می‌کنند. در مقایسه با نوژه هر چند طول باند پایگاه هوایی حمیمیم در لاذقیه اجازه نشست و برخاست به بمبافکن‌های Tu-22M3 را می‌دهد اما محوطه محدود رمپ آن انجام عملیات‌های متعدد بمبافکن‌ها را ناممکن می‌سازد. ذکر این نکته نیز مهم است که اگر روسیه در پایگاه نوژه دست به تغییراتی بزند که آن را برای عملیات بمبافکن‌هایش مناسب‌تر می‌سازد بعید نیست که این کار ناقض قطعنامه شماره ۲۲۳۱ شورای امنیت سازمان ملل تلقی شود.

در هر صورت حتی اگر بمبافکن‌های روسی طوری که مقامات ایرانی می‌گویند فقط برای چند ساعتی به منظور سوخت‌گیری در نوژه توقف کنند این امر می‌تواند نقطه‌ی آغاز برای روابط استراتژیک مطمئن‌تر و عمیق‌تر میان دو کشور تلقی شود. ایران بار دیگر بر قصد خود برای تقویت روابطش با بازیگرانی همچون روسیه و چین تأکید کرده است و ظاهراً روسیه نیز به طور آشکار این پیام را به واشنگتن می‌فرستد که به قصد ماندن وارد خاورمیانه شده است.

مهدی خلجی پژوهشگر بخش لیبرترین فمیلی در انستیتو واشنگتن است. فرزین ندیمی کارشناس امور امنیتی و دفاعی ایران و حوزه

خلیج فارس مقیم واشنگتن است. ❖

BRIEF ANALYSIS

Bennett's Bahrain Visit Further Invigorates Israel-Gulf Diplomacy

أوربة ٢٠٢٢ ١٤

Simon Henderson

[\(/policy-analysis/bennetts-bahrain-visit-further-invigorates-israel-gulf-diplomacy\)](#)

BRIEF ANALYSIS

Libya's Renewed Legitimacy Crisis

أوربة ٢٠٢٢ ١٤

Ben Fishman

[\(/policy-analysis/libyas-renewed-legitimacy-crisis\)](#)

BRIEF ANALYSIS

The UAE Formally Ceases to be a Tax-Free Haven

أوربة ٢٠٢٢ ١٤

Sana Quadri ,

Hamdullah Baycar

[\(/policy-analysis/uae-formally-ceases-be-tax-free-haven\)](#)

TOPICS

[\(fa/policy-analysis/nzamy-w-amnyty/\)](#) نظامی و امنیتی

REGIONS & COUNTRIES

[\(fa/policy-analysis/swryh/\)](#) سوریه

[\(fa/policy-analysis/ayran/\)](#) ایران

